

МЕТАФІЗИКА: ЖИВА ЧИ МЕРТВА НАУКА?

Облова Л. А.

ВСТУП

Сучасність реалізовує себе в інформаційно-інтенсивній зоні медіа-світу. За нових орієнтирів, творчо налаштованій істоті важко адаптуватися, втримати внутрішню рівновагу, залишатися при собі. Натиск інформації настільки настирний, що не вистачає часу не тільки на те, щоб оглянути все, що настає з усіх боків і відрізнити корисливе від широго, але, навіть, на те, щоб вберегти себе від обізнаності. Проявляти обережності від набору інформації, бути вдумливим сьогодні немає коли. При цьому необачність зовсім не обтяжує сучасника. Хочеться помітити, що сказане не наступна скарга на час, в якому відбувається. А твердження об'єктивного клеймування сучасником ретельної роботи думки церемонією. Це пов'язано з тим, що через щільний контакт з інформацією, людині не вистачає сили на просте людське спілкування. Як наслідок, відкриття теми про вічність викликає ризик відсічі. За таких умов, метафізика сприймається як зайве, а філософування інформаційним обміном.

Зауважу, що повсякчасне мовчання про безумовність – новина. Звернення до необхідності мислити сьогодні про те, наскільки метафізика все же живе знання, пов'язано, скоріше з частим і настирливим повідомленням про мертвість абсолютності. Мовчання про безумовність більше не звична манера взаємодії з предметом метафізики. Тепер виявляється воля заявляти про можливість її поховання без відродження.

Повстає питання: на якій підставі сучасність розуміє вчення про Ідею викривлено? А філософська спільнота погоджено долає споконвічну налаштованість людини на «виведення невідомості в явлення»?

Вищесказане визначає **мету статті**: на підставі особистісної спроби показати, що метафізика не сучасна, тому є причини говорити, що вона не жива наука. А значить не тлінна. Також розрізнити сферу «мета» та сферу «діа» як таких, що зайняті пошуком першооснов світу, для рекомендації їх практик. Показати особливості предмету метафізики і, таким чином, нагадати, що граничне не має відношення до науки.

Постановка завдання: мета, що визначила себе дає право осмислити негласне абсолютним обов'язком людини кожної епохи і показати, що ховати живо те, що по-справжньому дає силу відродження – непоборна слабкість в любі часи.

1. Сутність та осмислення метафізики за умов ствердження антиметафізичного проекту

Метафізики дійсно немає в сучасності. І ніколи не було. Тому що поточний момент часу схильний ставати минущим. А метафізика – поза межами часу і простору.¹ Сьогодні свідомість хвилює не стільки сумнів в силі безумовності, скільки думка, про те, що метафізика мертва. Те, що метафізики немає (сьогодні), не виключає того, що вона буде (завтра). Проте, коли вона мертва, від неї тхне через тління. Значить, граничне піддається розпаду і обертається на порошок. Відповідно, метафізику придумали люди – безумовність образ і подoba людини – можливості надчутевості кінцеві. Чи, сучасник думає, що метафізика більше не доступна людині для осмислення? Її практика вичерпала себе? Людина знелюднилась остаточно?

Людині властива «надто людська» манера сходити з підстав і в ці моменти шукати всьому альтернативу. Так, одного разу, здалось, що у метафізики є альтернатива. Цю сферу назвали діалектикою. Виникла діалектика як антиметафізичний проект, а з часів закріплення своєї позиції, метафізиці прив'язали все домінуюче (понад, транс, за, зверху). Тому, через нав'язливий «тиск зверху», відібрали здатність до практики. Саме надиктували. Ватро підкреслити, що упереджені, відібрали. Це природній для діалектики габітус. Свого часу Бадью назвав це «діалектичним випробовуванням будь якого метафізичного імобілізму та етернатизму».²

До того, як ще не виробився тиск ототожнення метафізичного з догматичним, всі займались метафізикою, а вона сама не тиснула своїм предметом. В строгому смислі тільки і метафізика була єдиною практикою мислячої істоти. Наприклад, людина, яка стверджувала, що руху немає, набувала достатню кількість глухих кутів. Але вона займалася метафізикою не тому, що була «противником» руху або тому, що потрапила в безвихідне становище, а тому що була вірною думці. Або ж людина, яка стверджувала безглуздість входження іншого в одну річку двічі, теж займалася метафізичним. Розшматувавши початкове, Геракліт не був «шанувальником» руху, а віддано приймав те, що безперестанку мчить повз людину. Він розумів, що минуле не повернути, більше не зустріти. Тому стверджував приречення на нестримне і войовниче. Те, що минає (а скоріше те, що настає), не вловити, тому єдине, як можна

¹ Абсолютне і відносне. Філософський енциклопедичний словник. В.І.Шинкарук та ін. ; НАНУ, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. С. 2–3.

² Badiou A. Metaphysic without Metaphysic. Division III of Heidegger's Being and Time: The Unanswered Question of Being. Cambridge (Massachusetts). L. :The MIT Press, 2015. P. 40.

випробувати те, що відбувається, так це сказати. Зафіксувати в слові. Створити історію.

Згаданих людей сьогодні не зустрінеш на власні очі, бо їх можна тільки поминати. Але в них є спільна підстава – прагнення до мудрості. Тому, будучи просто людьми, до того ж на сьогодні покійними, вони не анонімні й не мертві. Їх упізнають не за іменами, а за своїми діями. За влучним висловом Ф.Ніцше, це впізнавання відбувається за їх необхідним спрямування всього не на зовні, а на себе.³

Діалектика як модель, що вдосконалилася, принесла із собою, а вірніше, принесла за собою уявлення про практику як про те, що відірване від думки (ідеї). Значить те, що відбувається за межами області мислення. Бо мислити – означає літати в абстракціях, тобто уявляти, ідеалізувати, визначати. І таким чином бути бездіяльним. А діяти – роздвоювати те, що відбувається, постановкою себе (Я) і чужого (зовнішнього). При чому діяння, воно ж момент злочину, винуватець існування чужого (об'єктивного). Про це говорить Г.Гегель, стверджуючи, що «діяння... встановлює себе для себе і протиставляє цьому деяку чужу зовнішню дійсність; те, що така є, відноситься до самої дії та їй зобов'язане своїм буттям».⁴ Безумовно, практика як рекомендація винних (хто чинить, той чужий) відсторонилася від «праведних» (тих, хто думає). Але бути уявленням про себе – значить бути не готовим (таким, що суперечить), а невизначеним, таким, що не суперечить зовнішньому. Строго кажучи, бути в бутті налаштування на те, що передусім дослідженням і розколам. Усувати суперечності – не обов'язково знімати. Передусім – це бути формою самого себе, усвідомлювати власну межу. Тобто, з одного боку, не втягувати в себе чужого, а з іншого, у своїй самотності не плекати самість, а нещадно видавати себе світові. Відпускати, кажучи «своє» без відчуження. Бути і першим, і водночас ставити своє під сумнів.

У такому положенні беззмістовність не порожнина, а порожнеча, що не потребує наповнення. Свого роду пустеля, місце, в якому треба вміти жити. У початковому просторі відбувається інше наповнення. Таке, що стягує все в собі самотністю. Це наповнення не самої пустелі, а того, хто в ній живе. Пустеля ж залишається пустелею крізь «весь» час. З неї не можна щось почерпнути. Отже, метафізика усуває протиріччя через їх недопущенність у початкове. Забороною займатися чужою справою.

³ Ніцше Ф. Генеалогія моралі. По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі: пер. з нім. Анатолій Онишко. Львів: Літопис. 2002. С. 205.

⁴ Гегель І.В.Ф. Феноменологія духу. Пер. з нім. П. Тарашук. Харків: Фоліо, 2019. С. 112–113.

Із ствердження Г. Гегеля почалося розтління споконвічно людського. Як скаже Бадью відбулось «вичерпання не тільки інтелектуальної, а ще історичної... цінності метафізики».⁵ Акти діалектики відсторонили свої (заборонені) думки. З'явилися наші думки і їхні думки. Своє стало на заваді. Спалахнула ера фіксованих категорій. Але нічого страшного. Раз людина знайшла силу втілити «тріщину» буття як такого і людської сутності, тобто відчула потребу розсипати в попіл «осьовий час» (К. Ясперс), значить, так тому і бути. До пори до часу. І поки час розробки метод подолання метафізики ще не вичерпав себе, заважати не можна. Проте, незважаючи на те, що немає можливості стримувати запал схематизації безумості, така необхідність є.

Стримувати сьогодиншній настрій творіння «метафізики без метафізики» (Бадью) не те саме, що шукати дірку розламаного бублика. Але те ж саме, що царювати. Тут не поспішайте затнутися від обурення і насмішки одночасно. Це не пропозиція потішити себе обраністю. Не рекомендація надутися і сипіти. Це не заява, а безумовна вимога. Ідеться про думку філософа про те, що існує царське смирення розуму, без якого немає філософії. Про той синтез апріорного й апостеріорного способів взаємовідносин людини і буття, який веде лінія трансценденталізму, ще з часів перших «противників метафізики»⁶.

Верховенство метафізики не можна розуміти однозначно і потроху. Має смисл розпочати з необхідності налаштуватися на те, що інакше, як «не зрозуміло остаточно як» не буде, і повести мову про те, що метафізика не жива наука.

Метафізика ніколи не існує. Тобто її немає в існуванні. Вона не інтерес до залишкового, а сама смерть. Тому не дивно, що практикувати тут те ж саме, що добровільно визнати себе божевільним. Але не будемо поспішати.

Смерть віддати в руки смерті – це завжди метафізика. Це, наприклад, вже пережив, через сповідь, Аврелій Августин.⁷ Тому думка про те, що метафізика мертва – метафізична. Для таких одкровень треба бути прокачаним духовно. Можна сказати, вміти сповідатися цілому світові. Тоді припущення місць, де нетлінність домінує над тлінністю і де тлінність переважає нетлінність, як визнання існування чогось більшого чи меншого за людину, так само, як віддача себе, своєї віри в буттєве

⁵ Badiou A. *Metaphysic without Metaphysic*. Division III of Heidegger's Being and Time: The Unanswered Question of Being. Cambridge (Massachusetts). L.:The MIT Press, 2015. P. 40.

⁶ Carnap R. *Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache*. Erkenntnis. 2. Bd. 1931. S. 219.

⁷ Аврелій Августин Сповідь. Пер. В. Бойко. Харків : Фоліо, 2011. Книга 6 – Бог – вище добро. Він нетлінний.

нищенню – вічно живий досвід. І по суті (скоріше заради сутнього) тоді не має значення, чи можлива метафізика, як мінімум, без гносеології, чи не можлива. Як би у Августина запитали, чи можлива метафізика як академічний предмет він би тоді дозволив прив'язувати до метафізики не тільки гносеологію, а все, що душа забажає. Тому що, метафізика взагалі неможлива. Не тільки як дисципліна до вивчення а за своєю сутністю. Але це не означає, що метафізику краще виключити зі свого просвітницького часу. Це означає обов'язок скинути пиху і усвідомлювати, що «головне» (споконвічне) залишиться недовомленим. Тому нічого звертати увагу на «безглузді висловлювання» її носіїв.

Живе знання не обов'язково те, яке діяльне і кидається в очі. Тобто працює на «гудливому верстаті часу» (Гете). Як пізнавати – це ще не означає обґрунтовувати, так і бути живим – не значить обмежитися зростанням. Аристотель показав це з першого есе «Метафізики»⁸.

Отже, живий не тільки розторопний, моторний, жвавий, сучасний, кипучий, поточний, теперішній, потішний, тимчасовий, такий що стоїть на корені. Тобто той, що взятий із землі, рухається (зростає). Це ще й природний, царський, самородний, чарівний, проникливий, здоровий, близький, точний. Тобто спасенний, поставлений на місце.

Якщо думати, що метафізика сьогодні мертва, бо не просуває себе в життя, то треба згадати, що метафізику взагалі не можна викласти в популярній формі. Або стверджувати, що статус мерця їй можна дати через те, що її знання не опановує масами, тож, отже і людство – прах, відсталість.

Метафізика і справді не спеціально те, що пробивається в життя і маси. Вона дійсно не просунута. І не надає компетентності. Не пролазить у потрібне-вигідне. Тому й не жива. Метафізика буттєва, «є». Вона провідник, а не ведучий. Тобто, рухома (ведена) своїми «жителями». Не пасажирками чи попутниками, а осілими істотами. Мислителями. Її «громадяни» не бродять, а прагнуть. Про це багато писав М. Гайдеггер – провідна тема філософа⁹.

Тому метафізика все ще дихає. Кровообігає. У метафізиці «головне» не метафізика, а «механізм» її дії. Будучи сама «важелем», вона не статична, але й не рухає. Тобто не тягне за відомістю спорудженого ладу. Метафізика без налягання задає правильну послідовність вчинку своїм підданам. І так, без дебатів, крізь добродішність не лишається на одному й тому ж місці сама.

⁸ Арістотель Метафізика. Харків : Фоліо, 2020. 300 с. Гл. 1.

⁹ Heidegger M. Phänomenologie und Theologie. Frankfurt a. M. 1970. Heidegger M. Sein und Zeit. In: M. Heidegger, Sein und Zeit. Auflage. bingen: Max Niemeyer Verlag. 1986.

Метафізика – шлях. Тільки не ступінчастий. Нехай Г.Гегель вважав, що піднесено-знижена природа душі змушує людину самореалізовуватися через відоме (представлене) в собі. Дізнаватися, що є в собі самому (небувале) на підставі пізнання самої себе (того, що перебуває, щойного). Йти етапами¹⁰. Метафізика свою дорогу іменує запитуванням і спирається на незбагненність небувало. Її хода не крокує, не помітна своєю неминучістю. Метафізика – не жива, якщо життя звести виключно до просування. Тобто рух розуміти як педалювання, поглинання (подолання, виконання, зняття).

Тепер треба осмислити невразливість метафізики для згубного. Мертвий – це не тільки той, хто помер, не приносить доходу, постійно лежить на дні, його не прострілюють, зів'ялий, він злежався, не розмовляє, не переживає – тобто нерухомий. Але ще й позбавлений поживлення, гниє, псується, нещасливий, занепадницький, згубний, підданий псуванню, пропажі, зникненню. Тобто такий, що не відроджується. Припускати, що метафізика може знітитися, дозволено тільки для того, щоб доторкнутися до всесилля граничного через сумнів. Розкол теж змичнує безумовність. Тільки болісно.

Метафізика не здатна згинутися, обірватися, бо вона завжди вже спокій. Метафізика і є остання зупинка. До слова, «зупинка» з грецької є «епохою», тобто зависанням мислення між буттям і небуттям. Ідеться не про «стоп», а про здійснення подієвого. Тому метафізика – не мертва. Псування може бути де завгодно, тільки якщо не втриматися і допустити його. Але спокій не передбачає розгнужданості. Інакше він уже не спокій. Як життя зводять до руху, так і спокій, як правило, вульгаризують позбавленням. Застоем. Наскільки життя – це насамперед притулок, так спокій – це ідентичність, щось саме по собі незмінне. Спокій не зупиняє, а зосереджує. В «Положенні про підставу» М.Гайдеггер, вказував, що спокій є збиранням. Поле, яке тільки із себе самого і посиляє рух. Відповідно, в цьому посиленні не тільки відпускає і відсилає рух, а й утримує його. Можна сказати, що метафізика – прірва, в якій неможливо пропасти. Зникнення метафізики неприйнятне з огляду на її рух «по краях», без просування в те, що не передбачає межі.

Мертвість – це завжди внесений стан. Тому нестерпний. Згадуючи знову Г.Гегеля, виявляємо, що мертвий – це бездієвий, пасивний, нижчий, порожній, одиничний¹¹. Мертвість не споконвічне положення, а втручання. Щось ріжуче. Тому мешкає там, де, по-перше, потік, а, по-друге, тло. Тобто десь, де виключена замкнутість, бо замкнутість

¹⁰ Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Пер. з нім. П. Тарашук. Харків: Фоліо, 2019. 480 с.

¹¹ Там само.

ототожнена із ізольованістю. А метафізика незнищенна, бо неможлива. Знову згадаю Августина – за його «безглуздим висловлюванням» – добро. Умовно кажучи, вона недоступна, проте має бути створеною людиною. Вона те, з чим не можна спеціально перетнутися в буденності. Навіть влаштовуючи неймовірні зустрічі.

Сама буденність (і зустрічами, і вроздріб) миттєвою участю зміцнює неможливе. Не дозволяючи вирватися за себе (за те, що перед тобою, тобто представлене) повсякденність буденно плине і плином життя приховує щось особливе, тобто те, що виключно особливим чином відбувається. При цьому буденність не є засобом (посередником, воно ж прикриття) метафізики. Повсякденність – це місце, яке ґрунтується на безумовності та рекомендує вільний простір і час для нешкідливих і непередбачуваних способів самореалізації та самовизначення людини.

Тобто метафізика – суд. Або підстава того, що дійсно відбувається. Про це писав Кант в своїх «Критиках».¹² Не втручаючись і не відкидаючи, вона – право кожному живому (смертному) бути собою. Метафізика – положення самостійності й гідності всіх і всього, а не напасть. Її кільцева структура не затискає, а встановлює межі. Завдяки чому й живе філософське знання.

Будучи «при владі» метафізика не потребує підпорядкування. При цьому вимагає підлеглих (згодних). Тому вона притягує не тих, хто підкорився, а споконвіку підданих. Не викликаючи на дуель із собою, метафізика не потребує скандалу, нещастя, а має справу з підвладним (таким, що є в каятті). Тобто проявленням світом. Континуум прощення метафізика представляє долею. При цьому доля (прощення) не долає прірву між потойбічним і посястороннім. Для метафізики прірва – не те, що між постійним і змінним, а власне прощення. Тобто те, що є постійним і нездоланим. Решта – світ, перемінний і вмотивований на прощення. Для метафізики «решта», тобто світ, не збоку прощення, а поруч, близько.

Метафізика не жива, але й не мертва, бо не запозичує у світу. У того, хто спокутує. Вона завжди, скрізь, повна, в достатку, вся. І не пишається своїм «достатком», бо, не позичаючи, віддає себе безкорисливо. Належним чином. У цьому її природа. Це світ, «набуваючи чистоти духу» (Гегель) мельтешить, тремтить, хоче. А як можна зупинити те, що непорушно стоїть? Тільки попросивши (сподіваючись на слухну мить). Або нахабно, не питаючи, свавільно зрушивши його з місця. В акті насильницького зсуву таїться замах на одвічне. І ще глобальна

¹² Kant I. Gesammelte Schriften (Bd. 1-29). (Preußische Akademie der Wissenschaften, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Hrsg.). Berlin: Reimer; de Gruyter. 1900.

самовпевненість. У такому становищі (точніше розмаху) топос прощення – не доля, а тягар. Ось діалектика і влаштувала області думки несусвітній зсув підстави. Зваливши на себе надмірну ношу, діалектика об'єктивно, з часом, затягнула людство в розуміння всезагального (акти прощення, досвіди визнання провини, каяття) тягарем. Строго кажучи, покаранням. А покарання – це нагорода за нездатність «спокутувати» (визнати) провину і звернутися до суду. Тому діалектика «працює» у складній атмосфері. Творить самосуд.

Варто зауважити, що «виокремлення» діалектики – поганій (опокаліпсичний) виняток. Чіткість буттєвої простоти супроводжується посиленням: діалектиці для своєї справи потрібен штучний простір. Вона діє виключно в умовах обставин, що нагнітають себе. Її смисл – згущувати здійснення. Можна сказати, що діалектика – це плісе мислення. Своєрідне вдихання і видихання, руйнування і творення, що тчуть переливчасту тканину світу. Ідеться про ланцюг взаємопов'язаних пропозицій. Діалектику цікавить третє, що впливає, як сума (синтез, змова) крайніх попередніх. Або перемога одного через «біду» (відкидання) іншого. Саме це вона називає гострим почуттям новизни й асимілює зі здивуванням. Метафізика ж не піддає зупинці (злагодженості) те, що непорушно стоїть, тому що вірить: рух безумовності по-своєму (дивно) послідовний. Не суєтний, не готовий. «Все» без втручань (загибелі, провокацій, розіграшу) зупиняється тоді, коли для цього є необхідність. Тобто на власних підставах. Зупинка в метафізиці не третє, що впливає, а щось несподіване. Епохальне не встромляється, а неминуче протягнуте крізь час. Воно попереду: просвічується. Зупинка – це горизонт.

Отже, припущення про смерть метафізики не позбавляє від метафізики, а припущення про непрактичність метафізики через її потребу в підручних засобах (гносеології, логіки) свідчить про буйство (недовірливість) діалектики. А далі – розвиток позитивістських технік подолання метафізики.

Метафізика вічна, тому «прикраси» їй не в поміч. Вона невигадлива і тим приваблива. Добре, що предмет метафізики не може бути верифікований наукою.

2. Співвідношення практик сфери метафізики та сфери діалектики. Метафізика обличчя

Перш ніж складеться думка, що автор зневірює читача в силі діалектики, приділимо увагу сфері «мета» та сфері «діа». Перш з все, щоб показати, що обидні звернуті до начала – доводять існування ненаукового знання. А діалектика, що розпочала з нейтралізації метафізики і призвела до постметафізичного мислення сучасника, тільки

виправдала нездоланність метафізики. Адже «мета» і «пост», як бачимо, – тотожні.

Префікс «мета» – з грецької «за», «після», «між», «через» – вживається для позначення проміжного стану речі. Але й «діа» роз'яснюється як кризь, через, поміж. Виявляється, що проміжний стан (чи то змінний, чи то переносний) можна розуміти по-різному. Внутрішнім чином, як «інтер» (пауза, перерва, зупинка). Інакше кажучи, те, що з'єднує «втомлене» або те, що мчить, саме залишаючись. Чи то стопором, чи то прогалиною. Або зовнішнім чином, як «центр» (посередині, відстань, артикуляція). Тобто те, що відносно себе орієнтує навколишнє і саме зорієнтоване створеним. Як зауважив Ж.Дерріда, «поміж» в однині не існує¹³.

Як зона «інтер», так і «центр» – перебуваючи «поміж», виходить із претензії бути з'єднанням того, що від споконвіку немає один до одного відношення. Але, як уже було сказано, метафізика завжди не на стику, а «зависання» поверх докладного. Вона «чуття», просвіт того, що по той бік того, що з'явився.

Тому метафізика у своїй «множині» *амбівалентна* (буття є «як таке» і «як Інше» – небуття). Злічене, зібране для «мета» не те, що складається з одиниць, а те, до чого можна прислужуватися. Не додаватися, відніматися, а причащатися. Ідеться не про примикання, потребу напрошуватися, а про таїнство, вимогу запитування. «Мета» опікується нулем (всезагальним, а не загальним) або скажімо відсутністю інтервалу між буттям і небуттям. Це не що інше, як негласна робота Dasein (буттєвої наявності)¹⁴.

А діалектика, у своєму русі, двояка. «Діа» займається крайнім, ультимативним, незбіжним. Таким чином, предметом метафізики є «те ж саме», а предметом діалектики – «близнюки». У діалектиці вбачається суперечлива (безпросвітна) єдність буття і мислення. Їхній зв'язок як шлюб, де головним є однаковість або зрівняння сил. А метафізика несуперечлива і самоочевидна. В ній буття і мислення самототожні, сингулярні. Думка – це сутність буття. Буття – це думка як така. Як у думці, так і в бутті нема чого (нічого) долати. Це заборонений акт. І наказано так самою думкою стосовно буття і буттям стосовно думки. Думка не може зняти свою підставу. Це можна зробити, хіба що з нахабства. Відповідно, підставу буття також немислимо подолати. Не дивлячись не те, що існують такі операції розуму і логіки.

¹³ Дерріда Ж. Дарувати час. Львів: Літопис, 2008. 208 с.

¹⁴ Heidegger M. Sein und Zeit. In: M. Heidegger, Sein und Zeit. Auflage. bingen: Max Niemeyer Verlag, 1986.

Відмінність амбівалентного і двоякого можна вловити, прислухаючись до метафізики обличчя. Але спершу нагадаємо, що амбівалентність – це одночасне переживання протилежних почуттів і неможливість віддати перевагу одному із боків того, що переживається. Людина не знає, хоче вона жити вічно чи ні, тож у цьому разі не робить вибір і зустрічається зі смертю без упереджень – несподівано. Амбівалентність спалахує там, де у своїх почуттях визнається «недоречно». Кузанець це проявив через всю свою творчість. А двоякість – це двозначне переживання крайніх почуттів і випадання з рівноваги, стійкості свого становища. Щось на зразок почування, коли людину називають філософом і вона не розуміє: її хвалять чи з неї жартують.

В амбівалентному беруть участь дві сили, але їх не можна розірвати не тому, що вони міцно пов'язані. А тому що сила амбівалентного в круговому русі бінарного. Єднається без погроз і залежності один від одного, а на підставі однорідності (прірви) обох. Не їхнього шлюбу, а «дружби» (плеча). Йдеться про міру. Про наповнення силою без ополчень і нападів. Правом прийдешнього (смиренного) призначення одне одного. Тобто призначенням як таким.

На відміну від амбівалентного, у двоякому задіяні дві крайнощі. Це надмірності, які в нескінченному змаганні за категоричність підносять одна одну. Живуть на підставі боротьби і випереджають (перебивають, суперечать) прийдешнє. Йдеться про розв'язність. Двозначність подужує одне одного, виборює силу одне в одного, бо має посісти своє місце.

Отже, обличчя. Лице.

Обличчя – це те, що є в кожній людині. Що відзначає її не повторними рисами і водночас показує неможливість претендувати на виняткову значущість. Обличчя в кожного своє. При цьому воно у кожній персоні. Обличчя – це і зовнішній вигляд, і внутрішня структура. Обличчя не можна ні замовити, ні змінити. Будь-яка пластична операція – це не збереження або зміна обличчя, а свідчення того, що ти не прагнеш штучності.

Обличчя неможливо позбутися. Воно завжди з тобою, воно і є ти сам. Його можна закрити паранджею (або маскою) і тільки уніфікувати (або підробити), проте не приховати себе. В обличчя важко дивитися, якщо завинив. Просити вибачення можна, тільки дивлячись в обличчя. Зустрічаєшся завжди віч-на-віч. У розлуді «тримаєшся» за обличчя. На обличчі розтягуються посмішки, по обличчю скочуються сльози. Обличчя може бути похмурим, а може світитися. Обличчям висловлюємо почуття, обличчям їх і приховуємо. На обличчі видно час. Над обличчям час і не владний.

Обличчя не двояке, оскільки в нього немає крайності, яка ставить його в залежність від себе. Обличчя завжди те ж саме. Навіть в старінні.

Потилиця – це не те, що по той бік обличчя, а анатомічна побудова голови людини. Але метафізично, по той бік обличчя – теж обличчя, тільки інше. А по той бік твого обличчя не прожите життя, а натовп. Значить обличчя – це те «місце», де можуть себе реалізовувати «протилежності». Де відбуваються зміни, не зачіпаючи сутності власного і унікального.

Таким чином, обличчя точно показує, що амбівалентне – межа, границя. Воно живиться собою. Є споконвіку. І ніщо не затримуючи, містить (утримує) все. Відтак і «мета» – це місце, де все крутиться в самому собі: з себе починає, собою закінчує. А крізь начало і завершення проходить істинне. Двоє ж, своєю чергою, живе не своїм джерелом, а шукає причину ззовні. Тому не автентичне.

Річ у тім, що день і ніч – близнюки (двійнята). І хоча сонце їх розрізняє, своє місце вони посідають на підставі не сонця, а поступки, передбаченої дійсності, яка передбачає сонце. Зрозуміти де ліворуч, а де праворуч можна тільки відносно себе, адже в «прірві» все безвідносно, кругло, сферично. Зрозумівши, що ти перебуваєш у «безодні», нічого іншого не лишається як ставити себе в центр і «призначати» назви боків. При цьому часто забувається, що раз ти помічаєш край і головуєш, значить, акт усвідомлення свого «падіння», нехай і неявно, але все ж таки відбувся.

Сфера «діа» не любить думати про дійсне, граничне. Не вміє ходити по краях. Вставати на край. Виходити на розмову із виключної позиції. Цій сфері куди важливіше бути не таємницею, а «главою». При чому і метафорично: розділяти текстуальне. І буквально: бути попереду, керувати. Для діалектики добро і зло – це конфронтації. Тоді як для метафізики вони ніякі. Так само світло і темрява у сфері «діа» – це полюси. Для «мета» вони неосяжні. Істина й омана в діалектиці воюють, для метафізики вони абсолютно зрозумілі. «Мета» дивиться на буття і думку як на сутність дійсності і погоджується бачити їхню парадоксальну відмінність.

«Мета» – це місце, що не має стосунку до безповоротного і повторюваного розуміння дійсності. Водночас до «мета» неможливо не звернутися і пережити «з боку». Тобто, є всезагальна необхідність повернутися обличчям до прийдешнього і відвернути собою майбуття. Тобто вчинити небувало, вільно. Метафізика є там, де присутній парадокс. Щось таке, що діє всупереч тому, що напрошується. Не на зло, а в будь-якому напрямку. Діалектика знаходить себе там, де є місце суперечці. Головне знаряддя діалектика впертість. «Діа» завжди випалює себе в упор напередвстановленому і снує туди-сюди. Тут можна піддатися розумовій тяганні і відчутти себе «крихіткою», яка намагається дізнатися, що з «мета» і «діа» добре, а що погано. Але має

смысл ставити питання розумно. Парадокс близький, тому не наближає до прийдешнього. Суперечка короткозора, тому наближає мету до себе. Що рідніше?

«Діа» – це рух уздовж універсальності (uni – єдність, versa – прагнути). І в такий спосіб (рухаючись між буттям і небуттям) подолання інших поглядів на світ. Це завжди провал в утворену власним зусиллям безодню. «Мета» – рух «на межі» водночас універсальності або самої універсальності. Просвітом буття-небуття. Усвідомленням свого місця в тому, що відбувається. Осмисленням долі. І в такий спосіб ігнорування навколишніх думок. На відміну від подолання, ігнорування хоч і негативне діяння, але воно не упускає належного.

«Мета» – імпульс того, що неможливо виконати (зіграти, вивчити, висловити, пережити). Є в цьому полі щось таке, що не зняти. Але що не можна обійти. Незрозуміле. Сперечатися про те, жива метафізика наука чи мертва, діалектик може тільки з метафізиком. Бо діалектик із діалектиком завжди сперечається про що завгодно, але тільки не про метафізику. Метафізику вони поховали (обійшли) і в унісон співають собі заздоровну. При цьому метафізик по-людськи піддається суперечці і бореться за «своє» тимчасово. «Аргументуючи» зрештою угодою, мовчанням, метафізик зовні програє. Зате оминає «війну» (тяжбу). Він залишається «при своєму» не від нестачі аргументації чи самопевності, а від прийняття рішення про те, що про метафізичне не сперечаються. Метафізик справді на багато що закриває очі. Повинен не помічати дрібниці. Бути недозрозумілим. А діалектик сперечається постійно і невгамовно. Він скупий у дрібницях, тому не може по-справжньому «збагатитися». Тобто втихомирити запал і спокійно, поступово наповнюватися. Він, висловлюючись фігурально, набитий стороннім собі. При цьому не розуміє, що раз є з ким вести суперечку про безумовність, нехай не живу, значить, метафізика не мертва, і рано радіти. Маскарад закінчиться і завтра потрібно буде зняти маску, визнаючи, що майбутність не зняти. А також те, що життя – не тільки маскарад.

«Діа» – розуміючи Іншого збоку (зі своєї позиції), не входить у його становище і упускає стрижень, основу. «Своя протилежність» у діалектиці поганий друг. Конкурент. Через вічні ревності «як таке» діалектика не розуміє (буквально, не приймає), а Інше бачить як відпиряцьоване, оброблене в бутті. Тобто Інше не попереду, а позаду в сфері «діа». Не те, що осмислюється, а переосмислене. Не майбутність, а минуле. Метафізика автоматично (не механічно!) береже унікальність образів буття, тому що «вірно» (постійно, повинно) виходить із «як такого» і вчасно відходить. Не в інший світ, а звільняє місце Іншому. Метафізика не вторить думці, а співає з нею в унісон. Метафізик – може тільки й

намагається, але не домагається унікальності. Він відчуває, що немає іншого світу. Того світу.

Світ єдиний, як єдина й Ідея. Тому все, що буде зроблено в «моєму» світі, буде зроблено назавжди. Натомість діалектик – тільки розмірковує, але не розумний щодо завершеного. Морок діалектика за просто, за потреби, перетворюється на те (сам не своє) світло. Метафізик чекає зустрічі з рідним у Бозі, а діалектик уявляє цю зустріч на тому світі. А там уже й те світло розшаровується... Метафізику не все одно, що залишати за собою: суперечку чи спокій. Діалектиці теж. Тільки налаштовані вона по різному.

«Мета» – завжди в одному й тому самому, абсолютне, але не буксує, не абсолютизує. Необхідно йде в себе ж, в акті становлення. Це очна ставка із остаточним. Але не як у людей: очі в очі, а як розминка. Філософ попереджав, що дивитися в безодню небезпечно. Необхідно розминутися з прірвою. А розминутися можна, тільки опинившись на «краю мислення». (Гайдеггер). «Діа» – завжди не на місці, поневіряється. Будучи не автономною сферою (як «мета»), діалектика до того ж до всього і не гетерономна. «Діа» не дає сама собі закон своєї дії, не безкорислива, але й запозичувати гидує. Будучи застопореною на «своїй протилежності», «діа» має на меті вивільнення місця під сонцем для себе. «Діа» – не рішуче, в сенсі не мужня. Але видна, помітна сфера.

Отже, сутнісною особливістю «діа» є незживчість. Тому діалектику важко назвати живою наукою. Скільки завгодно апелюючи до практики, діалектика завжди здійснюватиме дубль і накачуватиме співрозмовника оманною. Її основа – дуплет, тому сферу «діа» «одне з» (Інше, що безперестанку триває) обтяжує. Інше «діа» залишає для того світу. Так би мовити, на потім. Біда в тому, що потім – це не «завтра», не з майбутності. Це означає ніколи.

Якщо «мета» бачить ситуацію відразу: з двох боків одночасно, і не може зробити висновок про те, що відбувається, то «діа», надаючи перевагу, обов'язково спочатку береться за один бік, потім вслухається в інший і, зрештою, приходять до думки. До вибіркової думки.

Але й мертвою наукою сферу «діа» теж не назвеш. Діалектика настільки розторопна і моторна, що захистила себе від псування постійною втечею від залишкового. Не зменшуючи темпів з генерації висновків, «діа» не ставить запитань, а так і не піддається критиці. Вона завжди на боці сильного (високопоставленого, провідного, головного). Тобто судді. Захистом діалектики є перевага. Вона, так само як і метафізика, містить момент нерозуміння. Тільки метафізика містить те, що відбувається, власне нерозумінням, а діалектика не розуміє, куди себе загнала і чого сама себе позбавила.

«Мета», все роблячи один раз, має своєю підставою «біном». Тому її жвавість самородна, самоочевидна. Метафізика горить здоровою і свіжою спробою. Це завжди акт початку з нуля, з урахуванням (утриманням, а не розрахунком) «раніше сказаного», а не починання знову того, що вже було. Тобто метафізично намагатися – це все ще могли знати без стороннього впливу заради знання, а не заради виграшу в суперечці та розширення сфери впливу. Ось, наприклад, коли Коллінгвуд показує, що робота метафізика не історичний фон, а сама робота людини, що творить подію, а тому історія – це не відтворення вже пережитого, а думка про себе, що відновлює вже пережите, – він погоджується з безумовністю як нездоланим моментом мислення – принципово новим. Проте, сам, як мислитель схильний бути науковцем, а не метафізиком. Тому Коллінгвуд пише про метафізику і декларує її «персонаукою», «мудрістю», «теологією» – всеохватна реальність Бога, але він не віруючий у буття¹⁵. Представник сфери «діа». Як будь хто з людей, які вірять в те, що сказано про метафізику. Бо все сходиться. Але не вірять метафізично.

Метафізика не віддає переваг, тобто не виводить когось одного із кола всезагальності, бо об'єднує всіх, без градації на тих, хто вирвався, і тих, хто відстає. При цьому, вона не страждає на нейтрофілізм. Метафізика любить те, що личить Богові, тобто мудрість. В «обіймає» те, що говорено про мудрість.

Мудрість є не що інше, як те, що мислить думка. Без демонстрації та поглинання. Думка – не золота середина, а практика.

Сучасність, під впливом діалектичних спусків і підйомів, вважає, що мислити – не практика, а абстракція. І що духовність як щось таке, що же відбулося, – здійснення. Виходить, що самопізнання (запитування про самого себе, тобто про людство), зайве. Образ і подоба Бога сьогодні архаїзм мислення. Засохлий спогад. Метафізика, яка ніколи не збігається з «сьогодні», таїть у собі не модний, а класичний акцент: мислити – це теорія, а теорія як ніщо інше формує «чуттєву» (не сентиментальну, а таку, що глобально думає) людину.

Запитувати – це стверджувати. Але не звичним чином. Не оперувати однозначностями, а бути в процесі зміцнення своєї ідентичності [8]. Коли людина стверджує, що злочинцем бути краще, ніж боягузом, то вона не виправдовує злочин і не закликає до злодіяння. Вона лише запитує (має на увазі) те, що злочинець близький до Ідеї, а боягуз – убогий співрозмовник, тому й тримається осторонь. Людина є людиною тією мірою, якою вона самовизначається і самореалізовується до рівня власне

¹⁵ Collingwood R. An Essay of Metaphysics. Oxford: Oxford University Press.1948. P. VII.

свого (людського в людині). А власне своє – споконвічна пізнавальна здатність. Ідеться не про надмірну якість психіки чи логіки, а про божественний талант, дар. Думку не натренуєш. Це смішно. Тому практика – не повідомляє (вправляє), а повідомлена (вправа). Практика – безумовне вміння. До мудрості не звикнеш, як би не старався. І скільки б не змішив (або злив) оточення.

Отже, предметом метафізики є близьке [3]. Те, що запитує, не розраховуючи на відповіді. Тому ніколи не перевіряє. А предметом діалектики є безір. Те, що закликає до відповіді, забуваючи запитувати. І вимагає знаності, повторюваності буква в букву. Метафізика спирається на потойбічне. Опорою діалектики є стороннє. Метафізиці не важливі причини (крайнощі). Діалектика байдужа до переживань (граничного).

ВИСНОВКИ

Практика метафізики і діалектики ставляться кожна до свого: одна вимагає намагатися, інша – заставляє змагатися. Суть діяльності метафізики – спроба. Діалектики – змор, натиск. Провідником метафізики є питання. Діалектики – попит (тягота, тяжба). Тобто метафізика звертається до Іншого зі спрагою дізнатися, а діалектика з наїздом знати. Метафізика не вміє вшановувати відомом чином (догоджати). Діалектика прокладати шлях (запитувати).

Діалектика сильна. Не можна сказати, що представники «діа» слабаки. Але слід зауважити, що діалектичний м'яз не природно накачаний, а інтенсивно надутий. Сходинки – це тільки удаваність (фабрикація) послідовності. Діалектика сильна, бо шалено важка. Яро відстоюючи все зсередини, вона не бачить себе – запустила зовнішність. Вона змушена чіпляти, підвищувати тон, тиснути, звертатися до авторитетів. Діалектика так відчайдушно зачіпає людську сутність, що, перекручуючи її, педантично спопеляє дотла. А сила метафізики не в легкості. Вона в лику, зверненні до себе. Це справа не з легких. Людську сутність метафізика відроджує з попелу, і все ставить на місце. Тому, діючи за принципом «так і не інакше», залишається вічно майбутньою (не переборною, не фіксованою) межею людині бути людиною.

Метафізика дозволяє людині помилятися. Дас добро дійти до недозволеного. І навіть коли в людині залишиться тільки «прах», вона відродить її згорілу душу. Допоможе всім світом. Але також метафізика виставляє елементарну вимогу не зловживати її силами. Дійти можна до недозволеного. Але долати недозволене, значить підвестися до Образу і подоби Божої і придушити (зняти, відрізати) прах, людську основу. У такому становищі відроджувати нікого і є підстава говорити про мертве. Метафізика не стане метатися і вагатися: рятувати ідола (суддю

людства) чи ні. Метафізика зробить свою справу. Вона дозволить тому, хто вознісся, зупинитися і завмерти назавжди. Залишить його у світі.

Вищесказане дає підставу стверджувати, що метафізика, будучи не живою, не мертвою, а вічною, є у своїй амбівалентній сутності стабільною. У сенсі вірною, не зрадницькою. Вона може й не романтична, але тільки так (і не інакше), як провідник, істинно підтримує життя. Повертає йому смисл. При чому в будь-якому його прояві. А схід і світанки – красива пристрасть діалектики – тільки роз'єднує, сварить своїх «парафіян». Діалектика, будучи живою, активно проектує на війну заради миру. І супроводжується кров'ю.

Метафізика не мертва наука, бо не стоїть на потоці. Вона не супроводжується кров'ю, а кровообігає, тобто наводить людину до самовизначення особисто, крізь помазаника. Тобто крізь особистість. Не конвеєром, а комунікуючи з тим, хто звертається. Через добровільне свідоме зусилля. Метафізика невразлива, оскільки її представляє особистість. Розумна істота. Сам вірнопідданий метафізики, розповідаючи буття, часто піддається бомбардуванню, рідко критиці.

Особистість «потрібна» метафізиці для того, щоб самій залишитися неушкодженою. Це не використання людини в ролі охоронця. «Потреба» метафізики в особистості відбувається заради того, щоб «спадкоємець» міг стати особистістю. Особистість не посередник, тому не штовхає іншого на угоду з вічним. Вона є еством, яке вірить у силу зустрічі кожного існуючого з належним. Без того світу. Розвинути в собі мислячу істоту можна не через іншу особистість, а особисто, на підставі того, чому служить особистість. Саме метафізика зміцнює істинну самореалізацію людини до орбіти особистості. Замикаючи людину на власну межу, а не на себе, метафізика подовжує життя. Ну і що, що метафізика не жива. Нехай.

АНОТАЦІЯ

В статті досліджується досвід метафізики не як академічної дисципліни, що представлена наукою, а як підстави людини як розумної істоти. Стверджується, що метафізика не має відношення до науки, проте є особливою умовою, в сенсі місцем практики духовності. Особлива увага звертається на акти практики діалектики. Автор проводить аналітику трансформацій розуміння метафізики в часи закріплення досвіду діалектики. І проводить думку про те, що антиметафізичний проект призводить до кризи метафізики – інакше, смерті метафізики. Також, через співвідношення смислових навантажень практик сфери «мета» та сфери «діа», демонструє амбівалентну сутність предмету метафізики. Розглядається метафізика обличчя.

Література

1. Абсолютне і відносне. Філософський енциклопедичний словник. В.І.Шинкарук та ін. ; НАНУ, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Аврелій Августин Сповідь. Пер. В. Бойко. Харків : Фоліо, 2011. 346 с.
3. Арістотель Метафізика. Харків : Фоліо, 2020. 300 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Пер. з нім. П. Тарашук. Харків: Фоліо, 2019. 480 с.
5. Дерріда Ж. Дарувати час. Львів: Літопис, 2008. 208 с.
6. Ніцше Ф. По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі: пер. з нім. Анатолій Онишко. Львів: Літопис. 2002. 320 с.
7. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Пер. з нім. А. Савченко. Харків: Фоліо, 2019. 256 с.
8. Badiou A. Metaphysic without Metaphysic. Division III of Heidegger's Being and Time: The Unanswered Question of Being. Cambridge (Massachusetts). L. :T he MIT Press, 2015. P. 39–56.
9. Carnap R. Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache. Erkenntnis. 2. Bd. 1931. S. 219–241.
10. Collingwood R. An Essay of Metaphysics. Oxford: Oxford University Press.1948.
11. Heidegger M. Phänomenologie und Theologie. Frankfurt. 1970.
12. Heidegger M. Sein und Zeit. In: M. Heidegger, Sein und Zeit. Auflage. bingen: Max Niemeyer Verlag. 1986.
13. Kant I. Gesammelte Schriften(Bd. 1–29). (Preußische Akademie der Wissenschaften, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Hrsg.). Berlin: Reimer; de Gruyter. 1900.

Information about the author:

Oblova Liudmyla Anatoliivna,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy
of Mykhailo Drahomanov State University of Ukraine
8/16, Olexandra Konyskoho str., Kyiv, 01054, Ukraine